
Рајна Драгићевић
Београд

О НЕКИМ ОСОБЕНОСТИМА ПАРТИКУЛАРИЗАТОРА-УОБЛИЧИВАЧА

1. Термин *партикуларизатор*, баш као и *партикуларизатор-уобличивач*, дугујемо проф. М. Ивић (Ивић, 1980: 3–4).¹ По њој, „појаве са значењем 'материја' могу се идентификовати не само квантификовањем него и уобличавањем. Партикуларизаторе типа 'уобличивач' егземплификују, рецимо, српскохрватске речи *ниш* (*иаучине*), *колун* (*дима*), *грудва* (*снега*), *прамен* (*косе*) и сл... Тако *зрно* (*бисера*, *соли* и сл.) означава нешто (бар донекле) округласто и при том омање по димензијама, а *гомила* (*смећа*, *снега* и сл.) нешто што се уздиже мање више као какво брдашце и што је, углавном овећих димензија.”

2. Навешћемо, за почетак, неке од примера из грађе о којима ће се дискутовати у раду: *венац иаирика*, *влакно иканине*, *грудва снега*, *грумен земље*, *зрак свейлосици*, *зрно жица*, *кај крви*, *клујко вуне*, *млаз воде*, *мрва хлеба*, *ниш иаучине*, *прамен косе*, *свежањ кључева*, *сној гранчица*, *сиоџ сена*.

Ове синтагме се састоје из партикуларизатора (*грудва*, *прамен*) и партитивне допуне (*снег*, *коса*). Употребом партикуларизатора-уобличивача материја или предмети исказани партитивном допуном у исто време се партикуларизују, уобличавају и постају бројиви. Наведене функције партикуларизатора се преплићу, али обично једна од њих доминира. Тако, М. Ивић (1980: 4) констатује да „*кај* претежно квантификује, али и уобличава, док *коцка у коцка шећера*, напротив, претежно уобличава, али и квантификује.”

3. Овакве синтагме представљају мање или више устаљене спојеве речи. Сваки уобличивач уобличава једну или мањи број материја, тако да је провокативно испитати семантички утицај партитивне допуне на партикуларизатор, односно, у којој је мери, на пример, семантички садржај лексеме *коса* „инкапсулиран” у значење лексеме *прамен*. Пошто очекујемо да је тај утицај у неким случајевима веома велики, а у неким мали,

¹ О овом типу синтагми писао је и Л. Којен (1980: 14–15) надовезујући се на размишљања М. Ивић.

основни циљ овог рада биће анализа партитивних синтагми са уобличивачима кроз призму *инкајсулације*.

Термин *инкајсулација* (*encapsulation*) увео је још Џ. Лајонс (J. Lyons, 1977: 262), али он није заживео у нашој лингвистици. Значење једног члана колокације понекад је инкапсулирано у значење другог члана Џ. Лајонс наводи пример енглеских глагола *kick* (ударити ногом тј. шутнути) и *punch* (ударити руком). Ови глаголи, како примећује Лајонс, у француском језику као еквиваленте имају синтагме. По Џ. Лајонсу, у лексеми *kick* именица *нога* је инкапсулирана у глагол *ударити*.²

4. Инкапсулација представља изазов у проучавању синтагматских лексичких односа, који су у лексикологији у великој мери занемарени, јер нашу пажњу далеко више заокупљују проблеми парадигматских лексичких односа. Проучавање инкапсулације нам омогућава да сагледамо какав и колики семантички утицај могу имати лексеме у контакту једна на другу. Другим речима, проучавањем ове појаве сагледавамо феномен који је М. Риђановић (1988: 316) занимљиво назвао „узајамним лексичким зрачењем”.³ Љ. Готштајн (1986: 5–12) је за потребе свога рада сабрала дотадашње погледе значајнијих семантичара на проблем колокације и закључила да се као опште место у семантичким истраживањима јавља проблем условљености значења лексеме колокацијом у којој се она употребљава. Тако се, на пример, по Џ. Фирту (J. Firth), М. Халидеју (M. Halliday) и Џ. Личу (G. Leech), значење јавља као последица колокабилности, према Џ. Кацу (J. Katz) и П. Постаљу (P. Postal), значење је услов колокабилности, док Џ. Лајонс (J. Lyons) и Ф. Палмер (F. Palmer) у значењу виде истовремено услов и последицу колокабилности. Љ. Готштајн (1986: 11) сликовито закључује: „Оног трена кад су се речи, из било ког разлога, или, зашто да не, без икаквог разлога, почеле јављати једна поред друге у честим спојевима, оне више нису могле остати равнодушне једна према другој. Било би, збиља, крајње неприродно да им је значење остало нетакнуто у тако снажном загрљају.”

5. Испитивање постојања и степена инкапсулације значења именице у функцији допуне у значење партикуларизатора подразумева анализу значења уобличивача. Дакле, ако нас занима да ли *снег* утиче на значење именице *грудва* у синтагми *грудва снега* или да ли *коса* утиче на значење

² Исту појаву је приметио и Ш. Бали (Ch. Bally, 1950: 134). На примеру ономотопеје *ав-ав*, која нужно имплицира појам *йса*, он говори о *лајенјним асоцијацијама* које нужно искрсавају са репрезентацијом знака, независно од читаве ситуације и контекста.

³ М. Риђановић (1988: 316) у вези с тим каже још и да „то узајамно лексичко зрачење изазива некад веће некад мање промене значења једне ријечи у сваком новом контексту. У синтагми *чойор људи*, на примјер, не само да су људи постали помало вуци, него је и чопор постао мало људскији. Ова дијалектика семантичког 'зрачења' наводи неке лингвисте на тврду да једна ријеч има онолико посебних значења колико и могућих колокација са другим ријечима једног језика.”

именице *прамен* у синтагми *прамен косе*, морамо претходно видети шта је то *грудва* и шта је то *прамен*?

Уобличиваче, између осталог, повезује то што су они оличени у именицама непотпуног значења. Грудву, прамен, стог, свежањ не можемо ни да замислимо без помоћи материје од које су саздани, што на језичком плану говори о снажној узајамној повезаности чланова оваквих партитивних синтагми, као и о немогућности партикуларизатора-уобличивача да самостално означавају материју, предмете или појаве.

6. Поглед на семантички садржај основних, примарних значења ових лексема у *Речнику САНУ* и *Речнику МС*⁴ указује на његово изразито сиромаштво. Ове именице обавезно имају сему која се односи на облик и понеку сему која је такође у вези са формом, као што је величина, структура, густина.⁵ Јасно је да се тај облик придаје нечему, а то нешто може бити било шта што се може уобличити на начин који се подразумева из значења партикуларизатора-уобличивача. Према томе, архисема је апстрактна и сасвим неодређена, највећи број сема нижег ранга је, такође, неодређен, тако да се садржај како примарног, тако и секундарних значења, па и деривата, заснива најчешће само на једној семи – семи облика. Овим именицама се, дакле, исказује само форма, форма и још нешто – некаква семантичка валенца, отворено поље које привлачи семантички садржај неке друге именице која би могла својим значењем попунити форму исказану уобличивачем, односно, која би јој могла дати конкретност.

Када се анализира семантички садржај неке лексеме са становишта компонентијалне анализе, он се обично разлаже на архисему (категоријалну сему) и семе нижег ранга.⁶ Семе нижег ранга могу бити експлицитне или имплицитне, али у сваком случају оне су одредљиве, могу се издвојити из семантичког садржаја лексеме и на неки начин дефинисати. Уобличивачи, међутим, имају семантичку специфичност којој се у науци не придаје довољно пажње, а то је знак питања уместо архисеме, празно место које се мора попунити помоћу друге лексеме. У споју са другом лексемом уобличивач се конкретизује (јер форма добија садржај), партитивна допуна коју обично сачињава нека небројива збирна или градивна именица добија форму и, како каже М. Ивић (1980: 4), опредмећује се, а цела синтаagma, захваљујући садејству својих саставних делова, постаје јединствена, се-

⁴ За *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности користиће се у овом раду скраћеница *Речник САНУ*, док ће се за *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске користити скраћеница *Речник МС*. Сви примери у овом раду преузети су из тих речника, чак и они уз чије се навођење то не наглашава.

⁵ Опширније о семама које сачињавају семантички садржај уобличивача исп. у делу рада посвећеном полисемији уобличивача.

⁶ М. Радић-Дугоњић (1999: 65) у семној структури лексеме разликује *семантичко језгро* и *семантичку периферију*. Семантичко језгро сачињава комплекс који се зове *идентификатор*. Сачињавају га архисема и најважнија диференцијална сема (нпр. *виноград* = *место* + *биљна врста*).

мантички неразложива двочлана јединица која означава један недељив предмет или појаву.

7. Није баш захвалан посао лексикографа чија је дужност да осмисли дефиницију примарног значења неког уобличивача. Некаква ad-hoc дефиниција, на пример, лексеме *ḡrudva* гласила би *оно ш̄ӣо је* или *неш̄ӣо ш̄ӣо је ḡњечењем, с̄ӣезањем добило лой̄ш̄ас̄ӣ облик*. Међутим, дефиниција с овако неодређеним почетком није добра. Лексикографи се довијају на различите начине. Постоји три типа дефиниција примарних значења уобличивача у *Речнику САНУ*. Први начин је давање уопштене дефиниције у којој се уобличивач неодређено назива материјом, телом, комадом, затим се наводи сема облика који он придаје предметима и онда следе примери конкретних употреба оваквих лексема. Једна од прикладнијих јесте обрада лексеме *влакно* у *Речнику САНУ*. Без нумерације се прво наводи дефиниција *врло ш̄анко, издужено и савиш̄љиво ш̄ело, ш̄риродно или веш̄ш̄ачко*; затим се под **1.а.**, **1.б.**, **2.** и **3.** наводе дефиниције и примери које је потврдила речничка грађа за различите типове влакана као што је влас косе, танка нит, танак траг, део биљног или животињског ткива, предиво. *Грумен* је, према *Речнику САНУ*, *комад (обично мањи) неке ма̄терије, ḡрудва*. У примерима се наводи *ḡрумен земље, креча, муља, ш̄амјана, цукра. Громуљица је ḡруменчић неке зḡрудване масе*.

У другом типу дефиниција уобличивач се донекле конкретизује, јер се у самој дефиницији наводе оне материје које се најчешће уобличавају. Примарно значење лексеме *ḡrudva* у истом се речнику дефинише као *одвојен, одваљен комад неке чврш̄ће ма̄терије (земље, камена) неш̄равилног облика, ḡрумен. Ний̄ је жица, конац влакно од вуне, свиле, веш̄ш̄ачких сировина и др. У Речнику МС лексема ш̄рамен се дефинише као чуй̄ерак косе, кудеље, ш̄раве и сл. Венац је украсни ш̄редме̄ш̄ кружног или овалног облика, ис̄ш̄ле̄шен од цвећа, лишћа и сл. (или сличан ш̄редме̄ш̄ од ме̄шала, камена и др.)*.

У трећем типу дефиниција уобличивач се нераскидиво повезује с материјом коју уобличава, па се у дефиницијама описује сама та материја и њен значењем уобличивача детерминисан облик. Тако је *ш̄лас̄ӣ*, према *Речнику МС*, *већа или мања количина сена или сно̄ова сложена око с̄ш̄ожера у облику кӯе. Зрно је сий̄ни, обично заобљени биљни ш̄лод. Руковеш̄ је свежањ жӣш̄а које жеш̄елац ухва̄ши руком и одсече ср̄ш̄ом. Кӣш̄а је свежањ, сно̄ичић (цвећа), буке̄ш̄. Мрва је сий̄ан делић хлеба или друже углавном дробљиве хране*.

8. Уобличивачи припадају једној тематској групи речи, а у дефиницијама се називају врло разнородним именима по општости, од апстрактних и неодређених, као што су материја и тело, до конкретних и сасвим одређених, као што су жито и хлеб. Чини се, међутим, да разлике у дефинисању нису случајне. Три типа дефиниција уобличивача у *Речнику САНУ* потврђују постојање три степена инкапсулације значења именица у функцији паритивне допуне у значењу партикуларизатора-уобличивача.

8.1. Први, највиши степен инкапсулације запажамо у трећем типу дефиниција. Именице као што су *букеџ*, *мрва*, *џласџ*, *џрамен* везују се у партитивним синтагмама за врло мали број именица са значењем материје или предмета. Због скромног дистрибуционог потенцијала, као и због најфреквентније употребе ових уобличивача у једном типу партитивних синтагми, прототип букета у главама говорника српског језика јесте букет цвећа, прототип мрве је мрва хлеба, пласта – пласт сена, прамена – прамен косе. Ти прототипи су толико доминантни да из когнитивне сфере успевају да остваре огроман утицај на језичку сферу. Последице тог утицаја су следеће. Прво. Висок ниво инкапсулације – семантички садржаји именица *цвеће*, *хлеб*, *сено*, *џрамен* успевају да се скоро у потпуности инкорпорирају у значење уобличивача уз који најчешће стоје. Висок ниво инкапсулације успео је да „завара” лексикографе до те мере да су и они *букеџ*, *мрву*, *џласџ*, *косу* доживели примарно као *цвеће*, *хлеб*, *сено*, *косу* уобличене на одређен начин. Друго. Прототип букета, мрве, пласта, прамена утиче на семантичку поделу именица. Уобичајено је да се именице по значењу деле на властите, заједничке, збирне, градивне и апстрактне. Ако би по том критеријуму требало да одреде у коју групу спадају партикуларизатори који се наводе у нашим примерима, многи испитаници би, вероватно, одговорили да су *букеџ*, *џласџ* и *џрамен* збирне именице, док би *мрва* засигурно била заједничка или градивна. Могуће је да би и све ове именице одредили другачије, међутим, мало је вероватно да би их одредили као апстрактне. А оне су, вероватно, најближе њима. *Прамен* није *коса* нити је *џласџ* *сено*. То су само облици који се испуњавају некаквом садржином. Ипак, прототип пласта у виду пласта сена или прототип прамена као прамена косе, преводе *џласџ*, *џрамен* и друге сличне именице из сфере апстрактног у сферу конкретног.⁷

8.2. Други, нижи степен инкапсулације илуструју уобличивачи дефинисани у другом типу дефиниција (то су оне дефиниције у којима се наводи више материја које датим уобличивачем могу бити опредмећене, али се уобличивач не своди ни на једну од тих материја – другим речима, то су уобличивачи са већим дистрибуционим могућностима). Ово својство имају, на пример, именице *венац*, *џрудва*, *карика*, *колуж*, *млаз*, *ниџ*. Свака од ових именица има већи број могућих допуна. Смањује се број прототипова

⁷ Статус уобличивача међу апстрактним именицама сасвим је специфичан, јер се њима не илуструје апстрактност оне врсте коју подразумевају именице *реализам* или *љубав*. Ако ни због чега другог, оно због тога што не би било форме исказане уобличивачем да нема конкретног садржаја који се уобличава (не би било пласта да нема сена). Ипак, тај садржај постоји и независно од дате форме (сено не мора увек бити у виду пласта), што говори о његовој самосталности у односу на уобличивач, а и уобличивачи увек могу обликовати бар два или више садржаја (у *Речнику МС* наводи се пример пласта жита и пласта ражи), што говори у прилог самосталности уобличивача у односу на именице које служе као њихова допуна. Чињеница је, међутим, да што има мање могућих садржаја којима уобличивач даје форму, то су изразитији прототипични спојеви уобличивача са тим садржајем, а тиме се код говорника и увећава доживљај конкретности датог уобличивача.

који су колективне природе, а повећава се број индивидуалних прототипова. Тако је за некога прототипична грудва – грудва снега, а за другога – грудва земље или грудва сира. Неко ће од нас, кад се говори о млазу независно од контекста, помислити на млаз воде, неко други на млаз млека или крви. У ову групу спадају и оне именице као што је *венац*, за које постоји колективни прототип, а то је венац од цвећа, али у исто време свако од нас би могао да замисли и наброји и неколико других венаца као што је венац од злата, камена, ловора. Овој чињеници и лексикограф придаје велику пажњу, па се у дефиницији примарног значења лексеме *венац* поред венца од цвећа, готово равноправно, наводе примери и за остале његове врсте. Свест о могућности попуњавања форме исказане уобличивачем различитим садржајима утиче на језик – ове лексеме су за степен апстрактније од уобличивача из прошле групе, а инкапсулација је изражена у мањем степену.

8.3. Најнижи степен инкапсулације запажамо код најапстрактнијих уобличивача, оних који опредмећују најразличитије материје и који, према томе, имају највећи дистрибуциони потенцијал. Они су овде представљени у првом типу дефиниција. Такве су, рецимо именице *влакно*, *гомила*, *грумен*, *громулица*, *камара*, *свежањ*, *хриџа*. Постоји толико много материја или предмета које могу бити уобличене овим уобличивачима да многи од нас, вероватно, и немају прототип гомиле која се у нашој свести неvezано од контекста увек попуњава истим садржајем.

9. **Уобличивачи и полисемија.** У циљу што исцрпнијег испитивања семантичког садржаја уобличивача укратко ћемо обрадити полисемију и деривацију ових речи. Ова анализа ће показати њихове активне семе, оне које су носиоци најважнијих семантичких процеса и, како ће се касније видети, потврдити базираност семантике уобличивача на семама које означавају форму.⁸

Иако партикуларизатори-уобличивачи имају непотпуно значење, већина ових именица има више од једног значења. Своје небогате семантичке структуре заснивају, наравно, на семи облика. Поред ове семе, важне су и остале којима се описује форма. Анализа полисемантичких структура уобличивача показује да се оне најчешће формирају помоћу метафоре и да постоји неколико важних сема на којима се те метафоре заснивају. У неким случајевима метафора се базира на супротним крајностима исте вредности, па је било могуће разврставати уобличиваче у две групе по супротним својствима која су им омогућила полисемантичку дисперзију.

9.1. Први важан супротстављени семски пар односи се на облик: *округласи*, *обао* : *издужен*, *шанак*. Они уобличивачи који у семантичком садржају примарног значења имају сему *округласи*, *обао* односно *издужен*,

⁸ Узајамна повезаност и регуларност полисемије и деривације, њихова заснованост на истим семама и истим семантичким принципима обрађена је у књизи Д. Гортан-Премк (1997: 136–140) и названа семантичким варирањем.

ианак развијају нека секундарна значења на основу те семе. Сему *округласи*, *обао* имају, на пример, следећи уобличивачи: *венац*, *громуљица*, *грудва*, *зрно*, *клујко*, *колуј*, *мрва*, *иласи*, *сиоџ*. Пример за продуктивност ове семе могу да буду, рецимо, нека секундарна значења лексеме *громуљица*.⁹ *Громуљица* секундарно може бити *округласи израшијај на биљци*, *бобица*, затим *бубуљица*, *осија*, потом *квржица на језику*, онда *гомбица* итд. Сему *издужен*, *ианак* имају, на пример, следећи уобличивачи: *влакно*, *влас*, *влаи*, *млаз*, *нији*, *ирамен*, *сламка*. Тако, лексема *нији* секундарно може означавати *длаку*, *влаи иправе*, *кончасиу иворевину у саставу биљног или животињског икива* итд. Занимљиво је да је у вези са обликом основна дистинкција *округло – издужено* и да међу уобличивачима материје нема много примера за именице из групе оних које означавају геометријска тела. Говоримо, на пример, о *коцки шећера*, али не и о **куји сена*, **ирамиди ђубреја*, **квадру иресоване сламе* и сл. Разлоге за ово треба, вероватно, тражити у чињеници што већина уобличивача подразумева материју коју обликује природа или човек својим рукама, па она због тога никада није сасвим правилно уобличена. *Коцка шећера*, пошто настаје машински, представља један од малобројних изузетака.

9.2. Други семски пар који је омогућио формирање неких секундарних значења уобличивача односи се на величину: *велик – мали*. Сему *велик* имају, рецимо, следећи уобличивачи: *бала*, *гомила*, *камара*, *иласи*, *ирегриши*, *сиоџ*, *хрија*, а сема *мали* се запажа код лексема *громуљица*, *зрно*, *кај*, *мрва*, *ирамен*, *сламка*, *ирунка*. Захваљујући продуктивности семе *велик* односно *мали* (које се често удружују с неким другим семама), формирана су значења илустрована у следећим синтагмама: *сиоџ иушака*, *ирегриши веси*: *зрно исиине*, *мрва снаге*, *ирамен шуме*.

9.3. Следећа важна семска дистинкција за коју се потврде проналазе у полисемији у вези је са структуром уобличивача: *оно шио се сасиоји из делова – оно шио је један од неколико исиоврсних делова једне целине*. Примери за дељиве целине су *грудва*, *грумен*, *гомила*, *камара*, *ирамен*, *иласи*, *сној*, *свежањ*, *сиоџ*, *руковей*, *ирегриши*, *хрија*. Примери за уобличиваче који представљају део неке веће целине: *влас*, *влакно*, *влаи*, *громуљица*, *зрно*, *кај*, *мрва*, *нији*, *сламка*. Лексеме из ове подгрупе често секундарно развијају значење дела каквог предмета или биљке. Неке од њих имају способност да означе темељни, основни, најбољи део. *Зрно* може означавати оно што у нечему представља *највећу вредност*, *ушиину*, *срж*, *језгро*, *срце*. *Нији* се секундарно реализује као *основна идеја*. Насупрот овим уобличивачима, *сламка* развија значење *безвредан део чега*.

9.4. Код неких уобличивача изражена је сема *гусине*, *чврсие*, *сабијености*, *конценрисаности*, која нема себи супротстављену вредност у некој семи других уобличивача. Ова сема се запажа, на пример, у семантичком садржају лексема *бала*, *гомила*, *грудва*, *клујко*, *млаз*, *сној*, *сиуб*.

⁹ Због недостатка простора, наводиће се само по неколико примера, иако је њих у грађи далеко више.

На основу ове семе разликујемо синониме *ѓомила* и *хрѓа*, јер *ѓомила* „опредмећује” и концентрисану материју као што је песак (*ѓомила ѓеска*) и појединачне предмете као што су књиге (*ѓомила књиѓа*), док лексема *хрѓа* уобличава само већи број појединачних предмета, па говоримо о *хрѓи књиѓа*, али не и о **хрѓи ѓеска*. Ова сема је омогућила фигуративну употребу лексеме *ѓрудва* у примеру *Човек се ѓреѓвори у ѓрудву сконценѓрисане ѓажње*. Дериват *сноѓасѓ* у примеру *сноѓасѓ човек* (што значи *набијен*) илуструје да чак и деривати пружају потврду за сему о којој говоримо.

10. Уобличивачи и деривација. Партикуларизатори-уобличивачи имају врло уједначен деривациони систем који, с једне стране, сведочи о припадности уобличивача једној тематској групи и, с друге стране, о претежној заснованости семантичког садржаја ових лексема на семама које се тичу облика и форме уопште. Најупечатљивији показатељ оваквог семантичког садржаја, вероватно, представљају придеви на *-асѓ* и *-ав* изведени од ових именица. Тако, речници бележе *ѓромуљичасѓ* и *ѓромуљичав*, *ѓруменасѓ*, *ѓрудвав* и *ѓрудвасѓ*, *ѓомиласѓ*, *ѓроздасѓ*, *клуѓчасѓ*, *мрвасѓ*, *ниѓасѓ*, *ѓраменасѓ*, *сѓубасѓ*. Већина уобличивача представља мотивне речи и за грађење деминутива. На тај начин се и у деривацији показује важност семске дистинкције *велик – мали* у семантичком садржају ових лексема. Занимљиво је да речници бележе далеко мање аугментатива него деминутива. Примери за деминутиве: *ѓомилица*, *ѓрудвица*, *ѓруменак*, *ѓруменчић*, *зрнашце*, *зрнце*, *ѓраменак*, *ѓласѓак*, *свежњић*, *сѓожјић*, *сноѓак*. Примери за аугментативе: *ѓроздина*, *клуѓчейѓина*, *клуѓчина*. Многи уобличивачи формирају још и збирне именице: *влаће*, *ѓрумење*, *зрневље*, *клуѓчад*, *мрвље*, *ѓрамење*, *сноѓље*, *сѓубље*. Скоро обавезни део деривационог система партикуларизатора-уобличивача јесу и глаголи изведени од њих са значењем које је у блиској вези са обликовањем, опредмећивањем: *ѓруменийѓи (се)*, *ѓрудвайѓи (се)*, *ѓомилаѓи (се)*, *ѓроздаѓи (се)*, *зрнаѓи (се)*, *клуѓчаѓи (се)*, *ѓрамињаѓи*, *ѓласѓаѓи се*, *ѓласѓиѓи*, *сноѓиѓи*, *сѓожјиѓи се*.

11. Партикуларизација уобличивачима. П. Пипер (1996: 62) у својој класификацији квантификатора за ову и још неке сличне врсте квантификатора користи термин *ѓарѓикуларизаѓори неконвенционалних јединица мере*, а пошто су овакве групе партикуларизатора склоне сталном проширењу, за њих се још користи и термин *оѓворена класа кванѓификаѓора*. Оно што повезује партикуларизаторе из ове групе или конкретно уобличиваче са садржавачима¹⁰ јесте, између осталог, непрецизност, апроксимативност квантификације која произлази управо из неконвенционалности партикуларизатора. Када говоримо о *ѓањиру суѓе* или о *ѓрудви снеѓа*, није сасвим јасно на коју се то количину брашна или снега односи. Али, баш као и у вези са садржавачима, тако и уобличивачи не производе шумове у комуникацији изазване непрецизношћу основне поруке која се њима

¹⁰ О партикуларизаторима-садржавачима исп. Р. Драгићевић (2000).

преноси. То је само још један од примера колико је језик неформалне комуникације богат непрецизностима које се ипак успешно превазилазе, понекад ситуацијом у којој се учесници налазе или другим облицима комуникације, а понекад свешћу учесника да за много тога што преносе једни другима није важно прецизно одређење. Као и конструкције са садржавачима, и конструкције са уобличивачима треба третирати као јединствене, вишезначне лексичке јединице. На пример, у реченици *На њрозору је било мрвица хлеба и зрно кукуруза*, реч је, пре свега, о предметима, у реченици *Голуб је њојео мрвицу хлеба са њрозора*, одређује се количина (и то на неутралан начин), а партитивна синтагма у реченици *Марко је њојео само мрвицу хране и изашао* значи мало са знатном дозом хиперболе и без било каквог прецизног количинског одређења.

Инкапсулација се уплиће у партикуларизацију на тај начин што у случајевима у којима је она изразита, партикуларизатор постаје стваран, па се може и самостално употребљавати без партитивне допуне. Тако би, рецимо, последњи наведени пример могли да трансформишемо: *Марко је њојео само мрвицу и изашао*. У овој реченици или у некој сличној као што је *Обојила је њраменове*, захваљујући инкапсулацији реченица постаје јасна, иако је партитивна синтагма непотпуна.¹¹

12. Закључак. Испитивање партикуларизатора-уобличивача, нарочито проблем инкапсулације, отвара могућности за нека даља језичка истраживања. Прво. У лексикологији се често занемарују синтагматски лексички односи. Још увек су замагљени проблеми дистрибуционих могућности и ограничења лексеме, као и питање семантичког уплива једне лексеме у семантички садржај друге која је у њеном најближем окружењу. Ово се нарочито односи на лексеме с непотпуним значењем које су и саме по себи изазован семантички проблем. Друго. У раду је скренута пажња и на постојање двочланих лексичких јединица које нису фразеологизми, а које ни семантички, а ни синтаксички не треба разлагати.¹² У том смислу, за семантичара је изазовна полисемија таквих двочланих конструкција, која се битно разликује од полисемантичких могућности лексема који ту конструкцију сачињавају. Бројни проблеми у вези са семантиком синтагме овде су тек назначени и делимично демонстрирани. Треће. Остају отворена многа питања у вези са партикуларизацијом и у вези са односом дела и целине уопште. Овај рад је покушај да се нека од ових важних питања бар делимично осветле.

¹¹ Утицај инкапсулације приметан је и у другачијим синтагмама. На пример, не говоримо о *библиоџеци књиџа*, него само о *библиоџеци* због тога што је значење именице *књиџа* инкапсулирано у именицу *библиоџека*. Опширније о овом примеру исп. Р. Драгићевић (2000: 442–443).

¹² У раду о партикуларизаторима-садржавачима (Р. Драгићевић, 2000) наводе се препоруке руских аутора (Т. А. Тулине, А. В. Текучева и Д. Е. Розентала) да неке генитивне синтагме представљају неразложиве синтаксичке јединице и да их треба анализирати као један реченични члан.

БИБЛИОГРАФИЈА

Bally, Ch. (1950) *Linguistique generale et linguistique francaise*, A. Francke S. A., Verne.

Гортан-Премк, Д. (1997) *Полисемија и орѓанизација лексичког сисџема у српскоме језику*, Институт за српски језик, Београд.

Готштајн, Љ. (1986) *Синонимија у колокацијама (на ѓпримерима енглеског језика научне аргументације)*, Филозофски факултет, Нови Сад.

Драгићевић, Р. (2000) О партикуларизаторима-садржавачима, *Српски језик* 5/1–2, 427–447.

Ивић, М. (1980) О „партикуларизаторима”, *Јужнословенски филолог* XXXVI, 1–13.

Којен, Л. (1980) Семантички параметри у синтакси, *Јужнословенски филолог* XXXVI, 13–25.

Lyons, J. (1977) *Semantics*, Cambridge University Press.

Пипер, П. (1996) О типовима квантификатора у српскохрватском језику, у: *Пољавља из науке о српском језику*, Сеул, 55–66.

Радић-Дугоњић, М. (1999) Семантичко језгро и семантичка периферија као основни показатељи контакта лексичких јединица у словенским језицима, у: С. Ристић и М. Радић-Дугоњић: *Реч. Смисао. Сазнање*, Филолошки факултет, Београд.

Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности, Београд.

Речник српскохрватског књижевног језика Матице српске, Нови Сад.

Рићановић, М. (1988) *Језик и његова сѓрукѓура*, Свјетлост, Сарајево.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ
ОФОРМЛЯЮЩЕГО ПАРТИКУЛЯРИЗАТОРА

В настоящей работе анализируются словосочетания с партикуляризаторами, придающими форму предметам (*букеѓ цвећа, ѓрудва снега, ѓласѓ сена*). С помощью данных партикуляризаторов материя (вещество) одновременно партикуляризируется и оформляется. Дальше речь идет о некоторых особенностях семантических отношений в данном типе партитивных словосочетаний.

Рајна Драѓичевич